

Za pánom profesorom Gašparíkom

Pred necelými tromi rokmi, presne pred 868 dňami či 20 832 hodinami som na tomto mieste (Slovenská literatúra, roč. 48, 2001, č. 3) v článku Jubilujúci profesor Mikuláš Gašparík želal jubilantovi pri príležitosti dovŕšenia 85-ich rokov valorizáciu zdravia. Želanie som zakončil latinskou veršovanou formulkou Vale, čo znamená Buď zdravý alebo Zbohom! Vtedy som mal na mysli prvý význam. Netušil som, že o taký krátky čas budem musieť na tom istom mieste použiť Vale v druhom význame.

Gašparík vyštudoval na FF UK v Bratislave odbor slovenčina – nemčina. Vážil si však aj antickú kultúru, s ktorou sa oboznamoval na gymnáziu v Trnave. Nečudo, že pri jeho rodnej trnavskej kolíske stáli tri posolkyne bohyne osudu Moiry: Klotho, Lachesis a Atropos. Klotho priadla niť života, Lachesis opatrovala jej dĺžku a napokon Atropos ju prestrihla. Dobrotivá Klotho začala priať niť Mikulášovho života 5. 5. 1916. Nestála Lachesis ju dosť nedbanlivo strážila takmer 87 rokov. Nemilosrdná Atropos ju v Bratislave pretrhla 19. 9. 2003...

V opatere Lachesis Gašparík absolvoval stredoškolské štúdiá na trnavskom gymnáziu (1928 – 1936), vysokoškolské na bratislavskej FF UK (1936 – 1940), pôsobil ako stredoškolský profesor v Martine (1939 – 1944) a riaditeľ gymnázia v Trnave (1945 – 1952), potom ako vedecký pracovník v LÚ SAV a v ÚSL SAV v Bratislave (1951 – 1952, 1959 – 1965) a napokon prednášal dejiny slovenskej literatúry na Vysokej škole pedagogickej a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (1953 – 1959, 1964 – 1981) až do dôchodku (1981). Na oboch pracoviskách bol vedúcim Katedry slovenskej literatúry (na FF UK v rokoch 1966 – 1971). Na VŠP zastával funkciu prodekana a dekana. Pomenovanie mesta Trnava, Gašparíkovho rodiska a niekoľkoročného pôsobenia, možno považovať za akési „nomen omen“ vo vzťahu k jeho životným dramatickým peripetiám, za „trňavu“, ozajstnú trnistú cestu. Prenasledovali ho na nej bohyne pomsty Erínye, vystupujúce v rozmanitých maskách, ako bola závišť, nenávisť, zloba, pomstychtivosť, netolerantnosť, zákernosť a iné „spiritus“, čo ako nečisté sily rozhodujú o osudoch ľudí a sveta. Ako účastník SNP sa ocitol v nebezpečenstve života, keď sa po zostupe z Chabenca dostal pri Vrbíckom plese do rúk nemeckých vojakov. Po začatí éry pacifikačnej normalizácie (1938) nemohol publikovať (1971 – 1976) pre svoje politické postoje, ktoré nekonvenovali ideológii vládnucej garnitúry. Gašparík kritizoval a odsudzoval stalinistickú politiku (napr. v článku Pál do inteligencie!). Verejne aj publicisticky obhajoval tvorbu spisovateľov, ktorí sa dostali na index normalizačnej inkvizície (napr. prózu A. Bednára, D. Tataruku). Ignoroval staré alibistické príslovie Čo ťa nepáli, nehas. Nebál sa ohňa, nedbal na bolesťivé popáleniny. Riadil sa podľa slov Branka z Chalupkovho rovnomenného hrdinského spevu: „Pravde žil som, krivdu bil som...“ Na čo podchvíľou zabudla dozerateľ nespoľahlivá bohyňa Lachesis, to sa podujala naprávať priaznivá bohyňa šťastia Tyché. Gašparíka prepustila esesácka

vyšetrovacia komisia na slobodu. Inkvizičný tribunál ho čiastočne omilostil a udelil mu výnimku, podľa ktorej mohol participovať na tvorbe vysokoškolských učebníc. Mytologická Tyché však nemohla riešiť všetky kalamity, ktoré sa vynárali v Gašparíkovom živote. Našťastie sa mohol opierať o pozemskú Tyché, svoju ženu Štefku, pevný pilier v najťažších etapách pozemskej púte. Verne ho sprevádzala nehostinnými horami v čase SNP, vyprahnutou normalizačnou púšťou, úskaliaми dôchodcovského veku, zhubnou chorobou – až do posledných sekúnd, kým ukrutná Atropos na rozkaz všemocnej Moiry neprestrihla na nemocničnom lôžku oslabenú niť Mikulášovho života. Mikulášovo a Štefkinho harmonické manželské spolužitie sa vyznačovalo vzájomnou láskou, úctou a porozumením. Pripomínalo dojemný vzťah mytologickej dvojice Filemona a Baucidy, ktorú majstrovsky vyobrazil rímsky básnik Publius Ovidius Naso (43 pred Kr. – 18 po Kr.) v obsiahlom básnickom diele *Premeny*.

Gašparík napriek mnohým ťažkostiam a obmedzeniam vo výskumnej a publikačnej činnosti vytvoril úctyhodné a bohaté dielo v oblasti publicistiky a literárnej vedy. Podrobnejšie som o tom písal v spomenutom článku Jubilujúci profesor Mikuláš Gašparík. Teraz sa dotknem len hlavných tendencií jeho publicistickej a literárnovednej aktivity.

Gašparík ako publicista uverejnil desiatky článkov, najmä v Národných novinách a v Kultúrnom živote. Komentoval v nich súčasnú politickú, spoločenskú a literárnu situáciu. Podstatnú časť tvorby zasvätil literárnej vede a histórii, predovšetkým problematike slovenskej literatúry druhej polovice 19. storočia. Priťahovali ho menej známe postavy a problematika. Na základe dôkladného štúdia analyzoval spoločenskú činnosť, publicistickú a literárnu tvorbu Palárika, Viktorina, Záborského, Baňšella a Štefanoviča. Významná je predovšetkým monografia *Ján Palárik a jeho boj o demokraciu slovenského národného života* (1952). Autor sa v nej zaoberá hlavne Palárikovými politickými a estetickými názormi. So životom a dielom ďalších spisovateľov oboznamuje čitateľa v príspevkoch publikovaných v rozmanitých časopisoch a zborníkoch (Slovenské pohľady, Slovenská literatúra, Literárnohistorický zborník a i.). Vyšli v nich veľmi závažné štúdie, napríklad *Kollárova a Palárikova koncepcia slovanskej vzájomnosti* (1952), *Samuel Dobroslav Štefanovič* (1957), *Almanach Concordia* (1958), *Jozef Karol Viktorin* (1963) a *Koloman Baňšell* (1963).

S Gašparíkovými literárnovednými a literárnohistorickými prácami korešpondujú starostlivo pripravené edície spomínaných, ale aj iných autorov, ako je výber z Palárikových článkov (*Za reč a práva ľudu*, 1958), z Bielikovej prózy (*Na vysokých horách*, 1972), z Baňšellových poviedok (*Túhy mladosti*, 1963), zo Škultétyho prác literárnokritických (*Plody pravdy národnej*, 1972) a literárnohistorických (*Vôňa domoviny*, 1973). V poslednej edícii sa už nesmelo uvádzať editorovo meno, preto publikácia vyšla pod menom redaktora Tatranu J. Gazdika, pravda s Gašparíkovým súhlasom. Gašparíkovo meno sa neobjavilo ani v zborníku príspevkov z celoštátnej konferencie K problémom vyučovania slovenskej literatúry na vysokých školách (1972).

Významné práce, súvisiace s Gašparíkovou dlhoročnou pedagogickou činnosťou, vychádzali najmä v časopisoch *Slovenský jazyk a literatúra v škole*. Gašparík napokon figuroval ako spoluautor niekoľkých vydaní stredoškolských literárnych učebníc a príručiek (napr. *Úvod do štúdia slovenskej literatúry*, 1982). Kapitola o doznievaní slovenského romantizmu prispel do vysokoškolskej učebnice *Dejiny slovenskej literatúry 2* (1948).

Gašparík venoval veľa energie aj osvetovej organizačnej práci. Zaslúžil sa napríklad o symbolickú obnovu Hollého madunického hájika Mlíč a o pátranie po hrobch Viktorina a Banšella.

Pán profesor zavŕšil plodný život a zanechal po sebe podnetné publicistické a literárnovedné dielo. Otvorme jeho testament a pozorne čítajme...

Extremum vane. Posledné zbohom.

Jozef Minárik

Odchod ďalšieho pedagóga a literárneho vedca

Uplynulo dvanásť dní od smrti Mikuláša Gašparíka a slovenskú kultúrnu obec opustil ďalší pedagóg a literárny vedec Oto Kollárik. Stalo sa to 7. 10. 2003 v trnavskej nemocnici.

Kollárik, narodený na prelome z 28. februára na 1. marec roku 1920 v Novej Vsi nad Váhom, absolvoval gymnaziálne štúdiá (Prievidza, 1931 – 1936, Kláštor pod Znievom, 1936 – 1941) a FF SU v Bratislave (odbor slovenčina – história, 1941–1945). Pôsobil ako stredoškolský profesor na viacerých miestach (napr. na gymnáziu v Piešťanoch, 1952 – 1953). Napokon zakotvil ako odborný asistent staršej slovenskej literatúry na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty UK v Trnave, kde zotrval až do dôchodku (1960 –1982). Počas vysokoškolského štúdia zastával rôzne funkcie v niekoľkých spolkoch (napr. tajomník v akademickom spolku Moyzes). Usiloval sa obhájiť dizertačnú prácu kandidáta filologických vied a získať hodnosť docenta, ale našli sa politické dôvody, ktoré mu znemožnili splniť toto želanie.

Kollárik začal publikovať uverejňovaním básní a literárnokritických článkov v stredoškolských, vysokoškolských a iných časopisoch (napr. Rozvoj, Obroda). Pokračoval kritikami literárnych diel a literárnovednými príspevkami v desiatkach denníkov a časopisov (napr. Národné noviny, Učiteľské noviny, Kultúrny život, Verbum, Tvorba a Slovenská literatúra).

Ako literárny vedec sa Kollárik venoval teórii, kritike a histórii, najmä v oblasti staršej slovenskej literatúry. Z literárnych postáv ho zaujal v prvom rade V. Benedikt Nedožerský a J. A. Komenský.

O Benediktovi napísal sedem prác, ktoré vyšli v rozličných časopisoch a zborníkoch (Jednotná škola, Slovenská literatúra, Biografické štúdie a Zborník trnavskej pedagogickej fakulty). Na začiatku „benediktovských“ štúdií stojí monografia *Vavrinc Benedikt Nedožerský* (1965). Autor v nej vyzdvihol význam Benediktovej básnickej verzológie, gramatiky a pedagogických spisov. Pre poznanie Benediktovho života a diela sú dôležité aj ďalšie štúdie, ako *Význačný slovenský pedagóg Vavrinc Benedikt Nedožerský* (1955), *Zástoj Vavrinca Benedikta Nedožerského v epoche nášho humanizmu* (1967) a i. Všetky prezrádzajú dôvernú znalosť problematiky a zväčša prinášajú nové údaje k jej poznaniu. Zvlášť treba vyzdvihnúť práce *Štúdia o Laurencovi Benediktovi* (1970) a *Zástoj Vavrinca Benedikta Nedožerského v prozodickom vývine českej poézie* (1971). V prvej práci kriticky reaguje na Príspevky k životu a dielu Vavrince Benedikta-Nudožerina (1966), ktoré napísal